

ENFLASYON, PARA POLİTİKASI VE STRATEJİLERİ(*)

Yüksel BİRİNCİ

1. GİRİŞ

Parasal istikrar, sürekli fonksiyonel iktisadi ve sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. İstikrarlı para, piyasa ekonomisinin yapısını geliştirerek, piyasalarda fonksiyonel rekabetin temelini oluşturur. İstikrarlı para, reformları zorlayıcı değildir ve ikame etmez; ancak, toplumun değişim kabiliyetinin, arzusunun şartını oluşturur.

Makalede; ilk önce enflasyon kavramı detaylı bir şekilde açıklanarak nedenleri ve şekilleri ortaya konmuştur. Olumsuzluk içeren bir kavram olan enflasyonun sonuçları geniş tartışılarak, toplumun sosyal bünyesinde meydana gelebilecek olumsuzluklara değinilmiştir. Konunun akışı içerisinde para politikası enstrümanları ile birlikte ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca para politikasının uygulanışı ve uygulama sınırları ele alınmıştır. Sonuçta; enflasyon ve para politikası arasındaki ilişki para politikası stratejileri çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. ENFLASYON

Enflasyon kavramı bilimsel ve günlük dilde farklı şekillerde algılanmaktadır. Mikro bazda fiyat artışları, fiyatlar genel seviyesindeki artış maliyet ve gelir artışları, paranın değer kaybetmesi, para miktarının artması, faktör ve reel gelir açıkları gibi bazı kavramlar enflasyonu çağrıştırmaktadır (D.Cassel, 1984, 257). Kavram içeriğinin çeşitliliği "enflasyon"un tanımını gerekli kılmaktadır. Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin sürekli artması şeklinde tanımlanabilir. Fiyat seviyesinin katma değer vergisinin arttırılması, tarım sektöründe şartların olumsuz olması veya mevsimin getirdiği diğer olumsuz etkiler sonucu, bir defaya mahsus olarak artması enflasyon olarak tamlanamaz. Enflasyon belirli bir süre

*) Yüksel BİRİNCİ, İ.Ü. İktisat Fakültesi, İktisat Politikası Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

(periyod) devam eden fiyatlar genel seviyesinin artmasıdır.

- Ayrıca, enflasyon şişkinlik olarak da tanımlanmaktadır; yani piyasalarda dolaşan para hacminin şişmesidir. Ancak, parasal şişkinliğin enflasyon kavramı ile özdeşleştirilebilmesi için tedavüldeki paranın karşılıksız ve ihtiyaç fazlası olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle; toplam para arzını, toplam mal ve hizmet arzının üstünde seyretmesi talep miktarını artırır, arz miktarının azaltacağından, mal ve hizmet talep edenler arasındaki rekabet reel sektörde mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış meydana getirerek enflasyonu arttıracaktır.

Enflasyon ne kadar sürekli ve artan bir şekilde seyrederse, insanların davranışları da değişikliğe uğrar. İşçiler, işverenler tüketiciler, tasarruf sahipleri, devlet ve kurumları kendilerini enflasyona karşı değişik alternatifler geliştirerek korumak isterler; biri diğerinin ardından ve sonuçta bütün toplum kesimi mümkün olabilecek gelir artışını sağlamaya çalışır. Bu süreç "dörtünela" (galapante) enflasyona ve sonuçta para ikamesine kadar devam eder. Böyle bir ortamda genişleyen enflasyon mentalitesi oluşur.

2.1. ENFLASYONUN ÇEŞİTLERİ VE NEDENLERİ

Enflasyon, şekline (açık, nisbi, gizli, kronik ve barajlanmış), gelişme durumuna (sinsi, dörtünela, hiper, yapıcı), devamlılığma ve kaynaklarına göre dört kısma ayrılabilir. Burada, enflasyon olgusunun temelini oluşturması sebebiyle kaynaklarına göre enflasyon şekilleri üzerinde durulacaktır.

- Talep Enflasyonu: Genelde mal ve hizmetlere yönelik talep fazlasının fiyatlarda artış olarak yansımaları şeklinde ortaya çıkar. Toplam talebin toplam arzı aşması değişik nedenlerden kaynaklanabilir. (C.Umay, 1993,222):

- Gelir dağılımının değişmesi,
- Kamu harcamalarının artması,
- Kredi hacminin genişlemesi sonucu banka parası miktarının artması, özel yatırım harcamalarında artış,
- Dış ödemeler bilançosu fazlalığının meydana getirdiği gelir artışları.

Sonuçta; harcamalar ve ihracat toplamının ithalat ve üretim miktarını aşması fiyatlar genel seviyesini yükseltir. Böylece arz yetersizliği nedeniyle talep artışı karşılanamaz ve enflasyon oluşur. Talep enflasyonu özellikle sabit gelirlielerin kazançlarında bir reel azalma meydana getirir. Üretici, tüccar, müteşebbis gibi

gelirleri artan kesimler toplam talebi de artırarak enflasyonu kendi kendini besler duruma getirir.

- Maliyet Enflasyonu: Toplam talep fazlası olmaksızın, üretilen temel mal ve hizmetlerin maliyetini etkileyen girdi fiyatlarında meydana gelen artışlar sonucu fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine maliyet enflasyonu denir. Yani, fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine maliyet enflasyonu denir. Yani, fiyatlar genel seviyesinin artış nedeni mal ve hizmet üretimine katılan üretim faktörlerini buna karşılık almış oldukları payların artması olarak ifade edilebilir. Hammâde, enerji fiyatları ve ücretler düzeyinin artması üretilen mal ve hizmetlerin maliyetine yansıtacağından fiyatlar genel seviyesi yükselecektir. Sonuçta; maliyet enflasyonu politikası bir talep enflasyonuna dönüşecek ve bu gelişme de yeni maliyet enflasyonuna neden olacaktır. Bu kısır döngü içerisinde meydana gelen gelişmeler fiyatlar genel seviyesini sürekli artırarak enflasyonist ortamın devamını sağlayacaktır.

- Yapısal Enflasyon (Fiyat enflasyonu): Bir ekonomide fiyatlar genel seviyesi her zaman (arz ve talep konumu) piyasaya tarafından belirlenemez. Bazı malların fiyatları piyasanın mevcut şartlarına göre, yani piyasaya yapıma ve devletin izlediği sosyo-ekonomik politikalarına göre değişir. Özellikle monopol ve oligopol piyasalarda fiyatlar malları üreten firmalar tarafından belirlenir. Böyle bir durumda işletmenin amaçları ön plana çıkar. Firmalar, bazı sektörlerdeki, ürettikleri mal ve hizmetleri, belli bir fiyattan halka arz ederler. Böylece fiyatlar genel seviyesinde yükselme başlar. Söz konusu fiyatlar önce belirli sektörlerde ve sonra tüm ekonomide etkili olup yapay fiyat yükselmeleri gerçekleşir.

Diğer taraftan; devlet, üretimi özendirmek veya üreticiyi korumak amacıyla yahut sosyal ve politik baskılar sonucu mal, hizmet ve tarım ürünlerini piyasa fiyatlarının üzerinde değerlendirir. Sosyal ve politik nedenlerden dolayı piyasa fiyatının üzerinde ürününü satan kesimler daha yüksek kar elde edeceklerdir. Bu grupların gelirleri yükseldiğinden talep de artacaktır. Bu fiyat artışları tüm sektörlerle yansıtacak, ücretler artacaktır.

2.2. ENFLASYONUN ETKİLERİ

Enflasyon kavramı genelde olumsuzluk ifade etmektedir. Enflasyonu doğuran ekonomi politikaları iktisatçıların çoğu tarafından zararlı kabul edilmektedir. Ancak, ekonomik kalkınma için gerekli olan kaynakların yetersiz olması dış yardımları gerekli kılabilir. Ayrıca, döviz ve altın rezervlerinden yararlanılarak yatırımlar finanse edilebilir. Burada, enflasyon bir kaynak olabilir

mi sorusu ortaya çıkmaktadır. Duruma iç ödemeler açısından bakıldığında fazla yatırımların finansmanı için milli gelirden sağlanan tasarruflar yetersiz olduğundan, ya para basılarak ya da banka kredileri genişletilerek kaynak yaratılır. Böylece atıl kapasitelerin harekete geçirilmesi mümkün olabilir ve mal ve hizmet artışı sağlanabilir. Yalnız, böyle bir enflasyonunun belirli sınırlar içinde tutulması gerekir; aksi takdirde kendi kendini besler hale dönüşür ve süreklilik kazanır. Genel bir ifade ile, enflasyon iç ve dış ödemeler açısından olsun uygun bir ilaç değildir.

Enflasyonun sakıncalarını ise kısaca şöyle açıklayabiliriz:

- Satın Alma Gücünü Azalması: Enflasyon ve satın alma gücünün azalması sıkça aynı anlamda kullanılır. Bu, paranın satın alma gücü söz konusu olunca doğru bir ifadedir. Ancak, tasarruf edilebilir gelirin satın alma gücü burada sınırlandırmaya tabidir, çünkü tasarruf edilebilir gelirin satın alma gücü hem fiyatlar tarafından hem de gelirdeki gelişmeler tarafından belirlenir. Enflasyon orta ve orta gelir seviyesinin altında olan kesimlerin satın alma güçlerini azaltarak, toplum içinde gelir farklılıklarını artırarak kutuplara doğru kaymalara neden olur. Bu tür, gelirdeki değişimler sonucu oluşan kutuplaşmalar toplumda gerginlik yaratır.

- Kaynakların Rasyonel Dağılımının Sağlanması: Enflasyonist dönemlerde spekülâtif kazançların artması, çekici hale gelmesi, makine ve teçhizat yatırımlarının hacminde azalma ve spekülâtif yatırımlarda artış meydana getirerek sermaye hasıla katsayısını yükseltir. Çünkü, yatırımların tamamlanması süresi uzar. Enflasyonist ortamlarda iş dünyasında güvensizlik ve belirsizlik hakim olduğundan geleceğin nasıl olacağı belli değildir. Müteşebbisler mal ve hizmet üretimi için gerekli olan hammadde ve yedek parçanın bulunup bulunamayacağını, işçilerin ücret arttırılması yönündeki işveren üzerinde yapacakları baskıların sonuçta maliyetlere nasıl yansıtacağını bilemezler. Yani yüksek ve değişken enflasyon oranları, beklentilerdeki yanılgılar sebebiyle yanlış karar verme riskini ve beklentilerdeki istikrarsızlığı artırır (İ. Türk, 1994, (10), 90).

Ekonomik birimlerin enflasyondan korunmak veya enflasyon gelirin elde edebilmek için vermiş oldukları uğraş verimsiz reel sermaye oluşumuna ve büyümeyi engelleyici yatırım ve üretim yapısının oluşmasına neden olabilir. Örneğin; yatırımcılar enflasyondan korunmak için, verimli yatırımlara ve beşeri sermayeye yatırım yerine, gayri menkul, altın, antika gibi uzun ömürlü mallara yatırım yaparlar.

- İstihdam Seviyesinin Düşmesi: Rasyonel kaynak dağılımı sağlamadığından üretimin yeterince yapılamaması istihdam düzeyini düşürür. Çarpık kentleşme ile birleşen enflasyon işsizlik sorununu arttırarak milli gelirin düşmesine sebep olur. Enflasyon nedeniyle azalan sınıai yatırımlar, dış ödeme güçlükleri sebebiyle ara malı ithalatının güçleşmesi, yabancı sermayenin yatırımlardan uzak durması gibi nedenlerle istihdam seviyesinin azalmasına meydan verir (Ekon.Ansiklop., 1983, (c.1)393).

- Dış Ticaret Açıklarının Artması: Enflasyonun olduğu ülkelerde fiyatların genel seviyesi yükselirken ihracata prim verilmez, yani devalüasyona gidilmezse ithalat artar ve dış ticaret açıkları büyür. Ekonominin ithalat meyli yükselir; sonuçta devalüasyon yapma zorunluluğu doğar.

- Enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomilerde tasarruf hacmi daralır ve tüketim artar, para ikamesi başlar, spekülative amaçlı yatırımlar da artış görülür. Ayrıca; enflasyon verimliliği ve kaliteyi de olumsuz etkiler.

Enflasyon, yukarıda ifade edilen etkilerin yanında, sosyal açıdan da toplumu olumsuz etkiler. Enflasyonist ortamlarda haklı bir neden olmaksızın servet ve gelir dağılımı değişir; yani insanların milli gelirden aldıkları pay değişir ve bu da toplumun sosyal bünyesinde tepkilere neden olur. Kronik ve yüksek enflasyonlarda emisyon hissedilir derecede artarak ticari araçları avantajlı duruma getirir. Faiz gelir ve sabit gelirle yaşayanlar enflasyonun altında ezilirler. Gelir dağılımındaki dengesizlikler sosyal ve siyasal problemlerin doğmasına neden olur ve fiyat artışlarının etkisini ortadan kaldırarak bir gelir artışı sağlamazsa siyasal yönetimler zorlanırlar.

3. PARA POLİTİKASI

Para politikası, bir ekonomide ulaşılmak istenen makro-ekonomik hedefleri gerçekleştirmek üzere ve mevcut şartlara göre para arzına müdahale veya paranın tedavül hızının denetimiyle gerçekleştirilebilir. Para politikası vasıtasıyla makro ekonomik amaçlar olan enflasyonun önlenmesi, tam istihdam sağlanması, ödemeler bilançosu açıklarının giderilmesi hedeflenir. Para politikalarının esas amacı ise fiyat istikrarını sağlamaktır. Para politikası, emisyon ve banka parası gibi, piyasalarda üretilmemiş olan alımı gücünü piyasa ekonomisi üzerindeki etkilerini aşgariye indirmeye çalışır (monetarist görüş). Keynesyen para politikası ise, mal ve hizmet üretim ve mübadelesi sonucu oluşmayan emisyon ve banka parasını yönlendirerek, piyasaya ekonomisinin performansını arttırmayı amaçlamaktadır (M.Paya, 1994,7).

3.1. PARA POLİTİKASI ENSTRÜMANLARI

Para politikası enstrümanları ekonomik konjonktüre bağlı olarak sıkça ve çeşitli yönlerde değiştirilebilir araçlardır. Ayrıca, parasal endstrümanlar para otoriteleri ve diğer yetkili kurumlar tarafından geniş bir kamuoyu tanıtımı, açıklaması yapmadan uygulanabilirler. Para politikası enstrümanlarının diğer bir özelliği de, uygulamaya konulan araçların etkisinin önceden bilinmesinin imkansız olmasıdır (S. Vural, 1994, 73).

Para arzını, ekonomik ihtiyaçlara göre belirlemeyi amaçlayan para politikası enstrümanları aşağıda verilmektedir.

(a) Açık Piyasa İşlemleri: Toplam harcamaların değiştirilmesi amacıyla parasal kurumların piyasadan tahvil satın almaları veya satmaları demektir. Diğer bir ifadeyle, Merkez Bankası para arzın istediği bir seviyede tutmaya çalışır. Merkez Bankası'nın piyasadan senet satın alması piyasadaki para miktarını artırır ve cari faiz haddi düşer. Faizlerin düşmesi yatırımları artırıcı etki eder. Aksi durumda ise, özellikle enflasyonist dönemlerde toplam harcamaların kısılmasına yönelik politikalar da, Merkez bankası piyasaya satıcı olarak girer ve piyasadaki para miktarı azalır. Açık piyasaya işlemlerinin ilk etkisi para arzı vasıtasıyla miktar etkisidir. Dolayısıyla söz konusu işlemler hem para hem de oranları üzerinde etkili olurlar (C.Umay, 1993, 185). Para ve sermaye piyasalarının gelişmiş olması açık piyasa işlemlerinden beklenen sonucun alınmasında katkı sağlar.

Açık piyasaya işlemlerinin bazı avantajları aşağıda verilmiştir (M.Paşa, 1994, s. 106):

- Açık piyasaya işlemlerinin tamamının Merkez Bankası'nın kontrolünde olması, işlem hacminin tümünün kontrol altına alınmasını sağlar,

- Merkez Bankası işlem miktarını kendisi belirler; yani piyasa işlemleri esnekler,

- Yapılan hatalardan-tahvil alış ve satış yoluyla- dönülmesi kolaydır,

- Bu tür işlemler kolayca yerine getirilebilen, geniş çapta bürokrasiyi gerektirmeyen işlemlerdir.

(b) Reeskont Oranlarının Tespiti: Bankalar nakit ihtiyaçlarını gidermek veya yeni plasman imkanı sağlamak amacıyla Merkez Bankası'ndan senet iskonto

ettirerek veya borçlu cari hesap şeklinde nakdi kredi sağlarlar. Reeskont haddini düşürülüp veya yükseltilmesi suretiyle para miktarı üzerinde etkili olunur. Merkez Bankası reeskont oranını değiştirerek bankaların plasman miktarını ve böylece de para miktarını değiştirebilmektedir. Merkez Bankası reeskont hadlerini kendisi belirlediğinden, piyasa faiz oranını da büyük ölçüde belirlemiş olur; bu, özellikle kısa vadeli faiz oranlarının belirlenmesinde etkilidir. Reeskont hadlerinin yükselmesi ticari bankaların Merkez Bankasına başvurmalarını azaltır; oranların düşmesi ise Merkez Bankası'na başvuruları özendirir, kredilere olan talep artar (C.Umay, 1993, 185).

(c) Karşılık (Rezerv) Oranlarının Tespiti: Rezerv oranlarının tespiti üç şekilde yapılır: "Birincisi; bankalar sahip oldukları mevduatın belli bir oranını Merkez Bankasındaki hesaplarında nakit olarak bulundurmaları yükümlüdürler. İkincisi; bankalar sahip oldukları mevduatın belli bir oranını devlet tahvillerine yatırmaya zorunlu kılınır. Üçüncüsü; tam bir karşılık oranı olmamakla beraber aynı sonucu veren şöyle bir uygulamadır: Bankaların Merkez Bankası'na reeskont gösterebilecekleri ticari senet miktarı sınırlanır" (V. Savaş, 1994, 82). Bu usullerle bankaların para yaratma imkanları daraltılıp veya genişletilebilir; karşılık oranının düşürülmesi banka parası üretimini artıracaktır. Mevduat münzam karşılık oranlarının yüksek olması bankaların likit kaynaklarının gelir getirmeyen stokların artışı anlamına geleceğinden, karlılıklarını etkiler.

(d) Kredi Sınırlanması: Bir ekonomide kredi miktarı sınırlandırılmak istenildiğinde, banka kredilerine bir tavan uygulaması getirilir. Bu azami sınır üzerinde kredi açılmaz. Söz konusu uygulama para miktarının sınırlandırılması gerektiği zaman devreye sokulur. Bu uygulama kredilerin azaltılması veya dondurulması şeklinde de yapılabilir.

(e) Selektif Kredi Denetimleri: "Özel denetim ya da selektif kredi politikası, belli mali kuruluşların belli kredileri yönlendirmesini amaçlar. Selektif kredi uygulanması ile kısmi faaliyetler özendirilir ve kısmi faaliyetler frenlemek istenir. Gelişmiş ülkelerde, pek çok seçici denetim uygulamaları vardır.

Faizleri özendirmede ve frenlemede, farklı faiz oranları uygulaması önlemlerden biridir. Bu amaca ulaşmak için, Merkez Bankası reeskont işlemlerinde senedin niteliğine göre, farklı reeskont oranı uygulanır" (C.Umay, 1983, s.187). Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesi için, yatırımların teşviki için uzun vadeli ve ucuz kredi temini bir örnek olarak verilebilir.

Ayrıca, globalleşme ile birlikte finansal piyasalarda yapısal değişiklikler

meydana gelmiştir. Bu değişiklikler para politikası enstrümanlarının daha da gelişmesini sağlamıştır. Finansal piyasalarda türev enstrümanlar geniş ölçüde yaygınlaşmıştır. Türetilen yeni enstrümanlar (Repo, opsiyon) finans piyasalarının artan yenileşme potansiyelinin göstergesidir (Y. Birinci, 1997, s.50).

3.2. PARA POLİTİKASI STRATEJİLERİ VE UYGULAMA SINIRLARI

Merkez Bankası para politikası enstrümanlarını kullanarak, tespit ettiği hedeflere uygun sonuçlar almaya çalışır. Bunun için para politikası enstrümanlarının kullanımı ile reel ekonomi arasındaki etkilerin ilişkisi arasında sağlam bir hipotez gereklidir. Bazı görüşlere göre, paranın politik bir araç olabilmesi için reel ekonomik değişkenleri (yatırımlar, tüketim, istihdam, çıktı) etkilemesi gerekmektedir. Yani, parasal paraçların uygulanması sonucu üretim, tüketim, istihdam seviyesi üzerinde bir etki oluşmazsa, para politikası etkisiz demektir. Diğer bir görüşe göre ise, para politikası hem reel hem de parasal araçlar üzerindeki etkisi ile değerlendirilmelidir. Diğer bir ifade ile, para politikası doğrudan reel ekonomik değişkenleri etkileyebilir; ancak, para miktarı politikası vasıtasıyla faiz oranı ve kredi miktarı değiştirilerek reel ekonomik değişkenler indirekt etkilenebilir. Sonuçta, para politikası uygulanırken hem reel hem de parasal değişkenler üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır (S.Vural, 1982, 263).

Monetarist konseptte göre para miktarı, üretim potansiyelinin artışı ile dengeli olacak bir şekilde değiştirilmelidir. Üretim potansiyelinin artması buna paralel olarak para miktarının artmasını gerektirir. Para miktarındaki değişiklik realize edilen milli gelir üzerinde etkili olur (Altmann, J., 1995, 342). Üretim potansiyelinin üzerinden yaratılan her para; enflasyonu harekete geçirir. Burada para değerinin istikrarını sağlayabilmek için reel milli gelir artışının tutarlı tahmini gereklidir. Ekonomik sistemin istikrarlı olması durumunda böyle bir tahmine gerek kalmayabilir.

Alman Merkez Bankası Bundesbank para miktarı konseptine göre parasal hedefini belirler. Bundesbank ana amaç olan parasal istikrar doğrultusunda ekonomik birimlere refinanse edebileceği büyümenin hareket alanını gösterir. Para miktarı hedefinin tespitinde, reel üretim potansiyelinin beklenen büyüme oranı ve kaçınılmaz olarak tahmin edilen enflasyon oranı toplanıp, bu toplam miktar para miktarı M³'ün dolaşım hızının beklenen değişikliği oranında düzeltilir. Paranın dolaşım hızının artması, bir eksilme, azalması ise bir ilave olarak para miktarı hedefinde dikkate alınır. Para, normal gelişmenin dışımda

daha hızlı değişirse (sahibini değiştirirse), milli gelirin finansmanında daha az para miktarı gerekir (Verkamp, R.; 1997, 2-3).

Para miktarı konseptinin uygulandığı Almanya'da para miktarı, üretim potansiyeli ve fiyat seviyesi arasındaki ilişki istikrarlı olduğundan, para miktarı politikası fiyatların gelişimi üzerinde önceden tahmin edilebilir bir etki meydana getirmektedir. Bretton-Woods sisteminin çökmesi sonrası çoğu sanayi ülkelerinin Merkez Bankaları para miktarı konseptine geçiş yapmışlardır. Farklı para miktarları kullanılmakla birlikte, temelde enflasyonun ancak kontrol edilebilir para miktarı ile önenebileceği görüşü hakimdir. Zamanla bir çok ülke para miktarı konseptini terk etmiştir. Bunun nedeni olarak, bu ülkelerde para miktarı ve fiyat seviyesi arasında gerekli olan istikrar anlayışı ölçüstünden uzaklaşmalar olarak görülebilir; yani konjonktür politikasının hareket alanının sınırlandırılması politik açıdan giderek pek tahammül edilebilir değildi (BHF-BANK, 1996, 15)

Para miktarı hedefi konsepti, Merkez Bankası'nın M³'ü yönlendirmesinin zor olduğundan hareketle eleştirilmektedir; çünkü "safi" monetaristler sade arz yönlü para bazının kontrolü konseptine geçişi önermektedirler. Yani para politikasının önerileri, para miktarı için önceden belirtilen hedef koridoruna (munzam karşılıklardaki değişikliklerden arındırılmış) yönlendirilir.

Keynezyen görüş ise; üretim, fiyat seviyesi para miktarı ve para dolaşım hızının relatif sabitliğini kabul etmektedir. Bu görüşe göre, para miktarı varyasyonları dolaşım hızının aksi yönünde değişikliğe sebep olacaktır ve etkilenme süresi uzaması nedeniyle de (time lags) milli gelir ve istihdam üzerinde etkili olmayacaktır (Altman, j., 1995, 343). Keynezyen konsept görüşünü benimseyenler, para miktarı politikasından tam olarak vazgeçilmesini ve bunun yerine faiz politikası yönlendirmesine geçişi tavsiye etmektedirler. Faiz politikası burada, doğrudan enflasyon oranından ve bunun beklenen gelecekteki gelişiminden türetilmektedir; böylece para miktarı gibi formalize edilmiş ara hedef büyüklüklerinden vazgeçilmiş olur.

Avrupa Birliği çerçevesinde oluşturulacak olan Avrupa Merkez Bankasının para politikası stratejisini belirlemede para miktarı politikasını savunan Monetarist görüş ile enflasyonun direkt kontrolünün pragmatik politikasını benimseyenler ve her iki stratejinin bileşimini daha uygun olacağını düşünenler arasında bir mücadele yaşanmaktadır.

4. ENFLASYON VE PARA POLİTİKASI İLİŞKİSİ

Enflasyonun tanımından anlaşılacağı gibi, bu olgunun nedeni piyasa fiyat düzeyinde toplam talebin toplam arzın üstünde olmasıdır. Toplam talep toplam arz düzeyine çekilerek, yani bütçe giderleri kısılarak, gelir arttırıcı tedbirler vasıtasıyla bütçe fazlası yaratarak enflasyonla mücadele yoluna gidilebilir. Enflasyonun önlenmesi bakımından kamu harcamaları ve vergiler selektif olarak kullanılarak, toplam arzın toplam talep üzerine çıkarılması, ek bir talep yaratacağından pek mümkün değildir. Arz artışı kendisine eşit bir talep artışına sebep olmuyorsa- ithalat vasıtasıyla-enflasyonun önlenmesinde bir araç olarak kullanılabilir. Ancak; görüldüğü gibi, sonuçta toplam talebin kısılması gerekecektir. Toplam talebin kısılması ekonomideki büyümeyi yavaşlatır, işsizliği arttırır, gelir dağılımı bozar, sosyal ve siyasal sorunlar karşımıza çıkar (Aren, S.; 1992, 255-256).

Enflasyon, para ve kredi politikaları uygulanarak önlenmeye de çalışılır. Bu politika, sadece faizlerin yükseltilmesi ve kredilerin kısılması şeklinde olmayabilir; zaten, tek taraflı uygulamaların başarı imkanı azdır. Para ve maliyet politikası arasında sıkı bir ilişki vardır, özellikle devletin borçlanma politikalarında. Hükümetin deficit spending politikası uygulaması ve bütçe açığının Merkez Bankası vasıtasıyla finanse edilmesi para miktarı değişiklikleri üzerinden maliye politikası etkileri ortaya çıkar. Diğer taraftan, Merkez Bankasının kamuya kredi vermesi para politikasının belirli durumlarda hareket serbestiyetinin kaybolmasına neden olabilir.

Merkez Bankası'nın parasal istikrar hedefini gerçekleştirebilmesi için, özellikle maliye ve ücret politikası istikrar politikası açısından kendi paylarına düşen görevleri yerine getirmelidirler. Kamu harcamaları istikrar politikası bakımından kabul edilebilir seviyeyi aşması halinde maliye politikası ile ihtilaf meydana gelir. Bütçe açıklarının sermaye piyasasında finanse edilmesi özel yatırımları olumsuz etkiler (crowding out). Vergilerin artırılması da büyümeyi engelleyici ve fiyatları arttırıcı etki eder. Merkez Bankası'nın devleti doğrudan finanse etmesi ve dolaylı olarak piyasada devlet tahvillerini satın alması durumunda para miktarının genişlemesi üzerinden enflasyonist etkiler ortaya çıkar (Issing, O.; 1993, 176-177).

Enflasyonist bir ortamda spekülatif yatırımları önlemek bakımından para politikası uygulaması daha etkindir; çünkü, faiz oranının altına düşmeyeceği asgari bir düzey olduğu halde, üstüne çıkmayacağı azami bir sınır yoktur. Dolayısıyla, sermayenin marjinal verimliliği ne kadar yüksek olursa olsun, faiz oranının, bu

seviyenin üstüne çıkartarak yatırımları önlemek mümkündür. Yalnız böyle bir durumda spekülâtif yatırımların yanında diğer yatırımlar da durmuş olur. Burada para politikasının zaafı ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumu ortadan kaldırmak için banka kredilerinin doğrudan sınırlanması uygulamasına gidilerek, faiz oranları arttırılmayıp (gerekmeyeceğinden) yatırımların devam etmesi mümkündür (S.Aran, 1992, 230-231).

Para politikası tedbirlerinin uygulanmasında geçikmeler önemli bir rol oynamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken;

- Para politikası tedbirlerinin gerekli olduğu zaman ve bu tedbirlerin uygulanmaya konulduğu zaman arasındaki süreç (inside lag);

- Para politikası tedbirlerinin uygulamaya konulduğu zaman ve kredi ve para arzı üzerinde hissedilir etkilerinin ortaya çıktığı zaman arasındaki süreç (intermediate lag), ve

- Kredi ve para arzının değiştirileceği zaman ve iktisat politikası hedef değişkenleri üzerinde etkilerinin hissedilmesi sürecidir.(outside lag) (H.-J., Jarchow 1983, 196).

6. SONUÇ

Parasal istikrar tasarrufu teşvik ederek, uzun vadeli sermaye oluşmasına önemli katkı sağlar. Parasal alandaki istikrar finansal yatırımların performansını düzeltir ve reel yatırımlara karşı gereksiz kılar. Parasal istikrar aynı zamanda iktisadi birimlerdeki beklenti oluşumunu istikrarını sağlar ve böylece piyasalardaki volatilité azaltılır. Para politikası enflasyonu, yani parasal büyümeyi, para ve kredi politikaları vasıtasıyla etkiler. Para politikasının istenilen etkiyi verebilmesi için tavizsiz ve belli bir program çerçevesinde uygulanmalıdır. Merkez Bankasının, özellikle kriz dönemlerinde, piyasalara 'güven' verebilmesi para değerinin istikrarının korunmasıyla mümkündür. Bu politika ile merkez bankası gelecek için inandırıcılık kazanır; piyasalarda güven duygusunun yerleşmesi iktisadi subjelerin beklentilerini, özellikle fiyatlarla ilgili, istikrarlı hale getirir ve böylece para değerinin istikrarının korunması için gerekli olan şartlar oluşmuş olur.

Para politikası açısından önemli olan öncelikler sorusudur. Para politikası primer olarak bugün, yarın ve gelecekte para değerinin istikrarına önem vermeli mi veya konjonktür, büyüme ve istihdam için aynı derecede sorumluluk hissetmeli mi? Burada enflasyonunun kontrol edilebilirliği açısından şu sonuç

ortaya çıkmaktadır: Diğer ekonomik problemleri de dikkate alarak öncelik para değerinin istikrarının konummasına verilmelidir. Çünkü; istikrarlı para, giriş bölümünde ifade edildiği gibi, sürekli fonksiyonel iktisadi ve sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır.

KAYNAKÇA

Altmann, J.; Wirtschaftspolitik, Stuttgart 1995.

Aren, S.; İstihdam, Para ve İktisadi Politika, 1992 Ankara.

Birinci, Y; "Globalleşme ve İktisat Politikası", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Ekim 97, İstanbul

BHF-BANK, "Inflationziel und Geldmengenorientierung: Duales Konzept für die EZB ?", Auszüge Aus Presseartikeln, 38, 1996, Frankfurt.

Cassel D.; "Inflation", Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie-und Politik B.1.1984, München.

Erdel, N.; Akyüz, M.; Ekonomi Sözlüğü, 1990 İstanbul.

Issing, O.; "Geldpolitik", Allgemeine Wirtschaftspolitik, München 1993.

Jarchow, H.J.; Theorie und politik des Geldes, B.II., Göttingen 1983.

Klump, R.; Einführung in die Wirtshaftspolitik, München 1992.

Lipfert, H.; Einführung in die Waehrungspolitik, München 1974.

Türk, İ.; Maliye Politikası, Ankara 1994.

Paya, M.; Para Teorisi ve Para Politikası, İst. 1994.

Umay, C.; Makroekonomi 1994, Bursa.

Vherkamp, R.; "Geldmenge M3 und die Geldpolitik der Bundesbank", Auszüge Aus Presseartikeln, 18, 1997, Frankfurt.

Vural, S.; Politik İktisat, 1994 İstanbul.

Vural, Savaş.; İktisat Politikasına Giriş, İst. 1982.